

FINAL-Abstract-Book.pdf. Organizatorji bodo med tistimi referati, ki jih avtorji želijo objaviti v obliki člankov, naredili selekcijo in izbrane objavili v dveh zvezkih pri založbi Springer.

Kot je na zaključni slovesnosti poudarila Verena Winiwarter, se zastavlja vprašanje, ali so predstavitve in možnosti navezovanja in utrjevanja stikov s kolegi iz tujine ter ostale znanstvene priložnosti, ki jih je srečanje ponudilo, upravičile s kongresom povezane okoljske obremenitve. V primeru letošnjega kongresa v Guimarãesu je odgovor nedvomno pozitiven in močno si želimo, da bodo raziskovalna sredstva znanstvenikom iz Slovenije, Hrvaške in drugod tudi v prihodnje omogočala predstavljanje svojih del na tovrstnih mednarodnih srečanjih.

Žiga ZWITTER

ANNALES PILAR 2014 POVIJEST EKOLOŠKIH/OKOLIŠNIH POKRETA I RAZVOJ EKOLOŠKE MISLI

U Zagrebu je 5. rujna 2014. godine održan međunarodni znanstveni skup Annales Pilar 2014 na temu Povijest ekoloških/okolišnih pokreta i razvoj ekološke misli. Organizatori skupa bili su Institut društvenih znanosti Ivo Pilar i Društvo za hrvatsku ekonomsku povijest i ekohistoriju. Na otvaranju skupa sudionicima su se obratili predsjednik Društva, Hrvoje Petrić, Ivana Žebec Šilj, predsjednica Programsko-organizacijskog odbora i ravnatelj Instituta Vlado Šakić, koji je i službeno otvorio skup.

Uvodno izlaganje održali su Jelena Puđak i Vladimir Lay, aktivni sudionik pokreta za zaštitu okoliša u Hrvatskoj od 1989. godine te prvi je predsjednik udruge Zelena akcija iz Zagreba. U svom su izlaganju dali pregled nastanka i razvoja okolišnih pokreta u Hrvatskoj od 1989. do danas. Lay je u svom djelu izlaganja naglasak stavio na početke civilnih udruga za zaštitu okoliša i njihov ograničen utjecaj s obzirom na političku klimu i restriktivan odnos vlasti. Unatoč tomu okolišni pokreti sve više dobivaju na snazi. Tako za vrijeme demokratskih promjena, na parlamentarnim izborima, 1990. sudjeluje i Europska zelena list. Iako je u razdoblju od 1991. do 1995. u Hrvatskoj rat razvoj civilnog društva za zaštitu okoliša doživljava tzv »boom«. Dalje ističe Lay kako neke od tih organizacije aktivne i danas te imaju utjecaj na nacionalnoj razini i ostvaruju međunarodnu suradnju, dok su druge zadržale lokalni značaj, a neke su i nestale sa NGO scene. U nastavku izlaganja Puđak je iznijele podatke o stanju i profilima ekoloških organizacija u Hrvatskoj 2014.

Slovenska predstavica Katarina Polajnar Horvat održala je iscrpno izlaganje pod nazivom Evolucija okolišne misli u Sloveniji. Njezino izlaganje obuhvatilo je komparativni pregled pojave i razvoja svijesti o zaštiti prirode/okoliša i okolišnih pokreta u svijetu i Sloveniji od 19. stoljeća sve do suvremenog razdoblja. Naglasila je kako su 1960-e obilježile buđenje okolišne svijesti u Sloveniji dok je 1970-ih zavlada kriza kao rezultat energetske i ekonomske krize. Tijekom 1980-ih pojavljuju se prve udruge /organizacije za zaštitu okoliša koje s vremenom postaju kvantitativno i kvalitativno sve jače te utječu na stvaranje i oblikovanje politika zaštite okoliša. Krajem 1980-ih utemeljena je i Zelena stranka koja na prvim parlamentarnim izborima u Sloveniji nakon Drugog svjetskog rata dobiva gotovo 9% glasova i time postaje najjača Zelena stranka u Europi. Nakon demokratskih promjena u Sloveniji, nadalje ističe Polajnar Horvat, vidljiv je pozitivan pomak u zakonodavstvu prema rješavanju problema iz perspektive održivosti. Uključenjem Slovenije u Europsku uniju pitanja zaštite okoliša dolaze u prvi plan javnih rasprava te postaju tema javne politike dok briga o zaštiti okoliša postaje pozitivna vrijednost. No autorica zaključuje svoj referat da, na žalost, često donesene odluke ostaju tek odluke, a ne i provedeno djelo te je stoga tranzicija Slovenije u okolišno usmjereno društvo još uvijek u tijeku.

Luigi Piccioni, profesor na Sveučilištu Calabria iz Italije održao je predavanje o usponu/pojavi europskog okolišnog pokreta (environmentalism) kao kozmopolitskoj pojavi u razdoblju od 1865. do 1914. U ovom zanimljivom predavanju Piccioni je govorio sa komparativne točke gledišta o ovom procesu naglašavajući nacionalne i transnacionalne manifestacije razvoja okolišnog pokreta od 1860-ih do Prvog

svjetskog rata. Moderni okolišni pokret (environmentalism), navodi Piccioni, pojavljuje se u Engleskoj 1870-ih i širi se na ostale zapadne zemlje od početka 1890-ih. Nakon iznimnog procvata u prvim godinama novog stoljeća pokret doživljava zastoj kao posljedica Prvog svjetskog rata. Nadalje istaknuo je Piccioni kako se u spomenutom razdoblju razvoj okolišnih pokreta (environmentalism) podudara s procesom izgradnje nacija u Europi te zaključuje kako je ono ostavilo dubok trag na konceptualnom okviru, vrijednostima, ciljevima i postignućima ranog okolišnog pokreta (environmentalism) dugoročno određujući njegova obilježja.

Sveučilišna profesorica u mirovini, Mira Kolar, jedna od osnivačica Društva za hrvatsku ekonomsku povijest i ekohistoriju, izlaganjem je obuhvatila dosta važno područje ekohistorije – školske vrtove u Sjevernoj Hrvatskoj za vrijeme Austro-Ugarske Monarhije. Osvrćući se na njihovo značenje i važnost profesorica Kolar dala je povijesni pregled razvoja školskih vrtova od prosvjetiteljstva u 18. stoljeću tj. od vladanja carice Marije Terezije, preko razdoblja bana Ivana Mažuranića pa sve do Prvog svjetskog rata. Njihova svrha, naglašava profesorica Kolar, varira od pokusnih vrtova gdje su se ispitivale mogućnosti uzgoja određenih kultura u nekom kraju do poučavanje u cijepljenju voća i vinovih cjepiljnaka te uzgoju povrtnih kultura i pčelarstva. Na kraju izlaganja prof. Kolar zaključila je da su školski vrtovi osim svoje poučne svrhe postigli kod učenika ono najbitnije - da razviju ljubav i smisao za prirodu.

Posljednje izlaganje u jutarnjoj sesiji održao je Hrvoje Petrić na temu Razvoj i perspektive hrvatske ekohistorije. U njemu je Petrić retrospektivno prikazao razvoj ekohistorije u Hrvatskoj, od 1996. u okviru međunarodnog projekta Triplex Confiniuma pa sve do danas. Petrić je istaknuo da je međunarodni simpozij Ekohistorija Triplex Confiniuma koji je održan u Zadru 2000. godine predstavljao i formalno utemeljenje hrvatske povijesti okoliša, odnosno ekohistorije u hrvatskoj historiografiji. Od tada pa sve do 2011. objavljeno je ukupno 187 radova koji obrađuju ekohistoriju, a 20-ak povjesničara i povijesnih geografa bave se i pišu o pojedinim temama iz ekohistorije. Većina spomenutih radova nastala je u posljednjem desetljeću, stoga Petrić zaključuje da je povijest okoliša jedna od najbrže rastućih istraživačkih polja u hrvatskoj historiografiji.

Druga sesija započela je sa vrlo interesantnim izlaganjem mladih izraelskih znanstvenika Nette Cohen i Raya Schirea pod nazivom *The Dialectics of Environmentalism and Nationalism: Heinrich Mendelssohn's Ecology and the State of Israel 1948-1990*. Pokret za zaštitu okoliša u Izraelu osnovan je kao reakcija na progresivna nastojanja mlade države da potakne razvoj, oživljavanje i obnovu zemlje. I dok u Europi sve više raste jaz između vrijednosti koje zastupaju ekološki pokreti i nacionalnih/državnih interesa, naglašavaju Cohen i Schrire, u Izraelu pokret za zaštitu okoliša polako uviđa prednosti i potencijale korištenja državnih institucija i sredstva kako bi osigurali svoje ciljeve. Ta sprega mijenja lice pokreta za zaštitu okoliša, koji postupno sve više prihvaća nacionalne/državne vrijednosti i prakse. Ta transformacija, dalje ističu Cohen i Schrire, sve više je marginalizira vrlo striktno ideje o ekologiji i očuvanju prirode Heinricha Mendelssohna, zoologa, pionira i središnje figure pokreta za zaštitu okoliša u Izraelu koji je imao ključnu ulogu u njegovom razvitku. Na koncu Cohen i Schrire zaključuje da iako je povijest izraelskog pokreta za zaštitu okoliša relativno kratka, karakteriziraju je obrnuti razvojni procesi od onih u Europi.

Slijedilo je izlaganje Vine Mihaljevića koji se osvrnuo na odnos religije i ekologije. On u svom predavanju iznosi elemente kompleksnog/složenog međuodnosa religije, posebice kršćanstva, i ekologije. Stavljajući naglasak na odnos čovjeka i prirode kao njegova doma u judeo-kršćanskoj tradiciji, Mihaljević, navodi primjere dobre prakse tog odnosa, poput Franje Asiškog kojeg je papa Ivana Pavao II proglasio i zaštitnikom ekologije 1979. Također, ističe i primjere teološkog promišljanja o ekološkoj krizi potaknute svojevrsnim napadom sekularnih znanstvenika koji uzroke ekološke krize razumiju kao posljedicu kršćanskog antropocentrizma. Nadalje, autor navodi one teologe i njihove djela koja su nastojala da u okvirima kršćanske religije ponude odgovore ne samo na ekološku krizu već i kako na ispravan način, s poštovanjem trebamo postupati s prirodom i okolišem jer ističe na koncu Mihaljević i Zemlja sudjeluje u Božjem spasenjskom planu.

Što bi priroda učinila? - razvojne krize, okolišne promjene i (eko)feministički odgovori naslov je ko-autorskog referata Marije Geiger Zeman, Mirele Holy i Zdenka Zemana. Autorice i autor u izlaganju su

predstavili početke i razvoj ekofeminističkog odgovora na krizu moderniteta, odnosno kritiku na kapitalističku ekonomiju i nekontrolirani razvoj. U predavanju naglasak je stavljen na umjereni ekofeminizam koji odbacuje središnje ekofeminističke mitove poput ekofeminističkog fundamentalizama (u formi esencijalizma), romantične ideje ženskog sestrinstva i rodnu isključivost. Dalje naglašavaju autori, umjereni ekofeminizam umjesto da nudi utopijska rješenja ono promovira i uključuje rodno pitanje u globalne i lokalne okolišne politike. Za razliku od radikalnog (starog) ekofeminizma koji ne podržava bilo kakve kompromise, novi, umjereni ekofeminizam, ističu autori, otvoren je dijalogu s drugim okolišnim perspektivama, uključujući i perspektivu održivog razvoja. Na takvim pretpostavkama umjereni ekofeminizam pronalazi zajedničku platformu dijaloga koja promiče holistički pristup opservaciji, analizi i odgovoru na pitanje što bi priroda učinila.

Treću sesiju otvorio je rumunjski istraživač ekohistorije Dorin Ioan Rus s temom *The Relationship with the Forest and the Habsburg Resource Policy in Eighteenth-century Transylvania*. Središnja točka predavanja bila je analiza međuovisnosti ruralnih zajednica i šume kao prirodnog okoliša u 18. stoljeću u Transilvaniji, kao i analiza opasnosti i rizika kojima je okoliš bio izložen kao rezultat tog odnosa. Također, autor je prikazao onodobni pristup i percepciju okoliša s tendencijom da detektira suvremene normativne postupke vezane uz okoliš, odnosno mogućnosti boljeg razumijevanja relativnosti današnjih pojmova prirode i okoliša.

Milica Prokić s Brightonškog Sveučilišta izlagala je referat pod nazivom *Environmental History, Goli otok - Human Agency and Fauna*. Autorica ovog zanimljivog predavanja analizira ključne faze preobrazbe okoliša Golog otoka pogotovo one drastične, kada je otok služio kao zatvor za vrijeme Kominforma (1949.-1956.). Autorica se posebno u radu usredotočila na pojavu, nestanak i ponovno javljanje određenih životinjskih vrsta na Golom otoku od početka 20. stoljeća do danas.

U vrlo zanimljivom koreferatu *Introduction of foreign Invasive Species and their impact on the native Ecosystem: The Case Study of the Island of Mljet* autorice Marija Gjurašić i Marija Benić Penava problematizirale su negativne učinke mungosa, izuzetno reproduktivne predatorska vrsta uvedene na otok Mljet početkom 20. stoljeća, na otočki ekosustav. Predstavljajući rezultate anketa i intervjua kojima se ispitalo mišljenje otočnog stanovništva o štetnosti, autorice zaključuju kako je suprotno očekivanjima analiza utvrdila da ispitanici mungosa ne vide kao štetočinu niti opasnoga predatora koji ugrožava njihov zavičajni ekosustav, već više kao simpatičnu životinjinu koja je postala i maskota/zaštitni znak toga otoka.

Marin Knezović izlagao je referat pod nazivom *Grapes, Wine and Vineyards in the Croatian Early Medieval Documents* u kojem je iznio podatke o uzgoju vinove loze i proizvodnje vina na području ranosrednjovjekovne Hrvatske na temelju diplomatskih materijala. Autor ističe da se podaci o vinogradima, vinu i lozi pojavljuju u 26% svih isprava, većinom iz 11. stoljeća u kojima se pojavljuju i podaci o okolišu. Upoznao nas je i sa činjenicom da je na području Dalmacije postojao kontinuitet vinogradarstva u razdoblju između antika i ranog srednjeg vijeka. Ujedno, zaključio je Knezović, vinogradarstvo odnosno vlasništvo nad vinogradima, kao i proizvodnja vina u tom razdoblju izvor su bogatstva i mogućnost društvene emancipacije.

Posljednji izlagač na ovogodišnjem skupu *Annales Pilar* bio je mladi povjesničar iz područnog centra Instituta Ivo Pilar u Gospiću, Ivan Brlić. U svom izlaganju Brlić se osvrnuo na početke zaštite ličkih kulturnih osobitosti i prirodnih ljepota te dao pregled društva koja su tada djelovala sa svrhom poljepšanje mjesta. Pored prikaza društava u predavanju je naglasak stavio i na okolnosti nastanka i djelovanja udruga te koji su bili rezultati njihova rada. Na kraju valorizirajući njihov rad i učinke ističe Brlić da su one ostvarivale značajne rezultate u uređenju ličkih mjesta, te da su njihovi rezultati i danas ogledan primjer zaštite u turističkom održivom razvoju Like.

Pri kraju ovogodišnjeg *Annales Pilar* koji je bio posvećen povijesti ekoloških/okolišnih pokreta i razvoju ekološke misli, u završnim razmatranjima, organizatori su osvrnuli na različite i vrlo zanimljive uvide u temu ovoga skupa te istaknuli da je skup važan miljokaz i poticaj za daljnja istraživanja navedene teme.

Ivana ŽEBEC ŠILJ

Ekonomska i ekohistorija
Economic- and Ecohistory

Časopis za gospodarsku povijest i povijest okoliša

Journal for Economic History and Environmental History

Volumen X. / Broj 10
Zagreb - Samobor 2014.
ISSN 1845-5867
UDK 33 + 9 + 504.3

Nakladnici / Publishers:

Društvo za hrvatsku ekonomsku povijest i ekohistoriju
Society for Croatian Economic History and Environmental History
Ivana Lučića 3, HR - 10000 Zagreb
tel.: +385/1/4092-148, fax: +385/1/4092-879
sites.google.com/site/ekoekohist/

Izdavačka kuća Meridijani
p.p. 132, 10430 Samobor
tel.: 01/33-62-367, faks: 01/33-60-321
e-mail: meridijani@meridijani.com
www.meridijani.com

Sunakladnici / Co-publishers:

Međunarodni istraživački projekti: »Triplex Confinium - Hrvatska višegraničja u euromediterranskom kontekstu« (voditelj prof. dr. sc. Drago Roksandić) i Triplex Confinium - »Hrvatska riječna višegraničja« (voditeljica: prof. dr. Nataša Štefanec) Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Glavni i odgovorni urednik / Editor-in-chief:

Hrvoje Petrić

Uredništvo / Editorial Staff:

Dragutin Feletar, Željko Holjevac, Mira Kolar-Dimitrijević, Dubravka Mlinarić, Nenad Moačanin, Hrvoje Petrić, Drago Roksandić, Mirela Slukan Altić, Ivica Šute

Međunarodno uredničko vijeće / International Editorial Board:

Drago Roksandić - predsjednik (Zagreb), Daniel Barić (Le Havre-Pariz, Francuska), Slaven Bertoša (Pula), Zrinka Blažević (Zagreb), Tatjana Buklijaš (Auckland, New Zealand), Goran Đurđević (Požega), Josip Faričić (Zadar), Borna Fürst Bjeliš (Zagreb), Boris Golec (Ljubljana, Slovenija), Hrvoje Gračanin (Zagreb), Paul Hirt (Tempe, SAD), Andrej Hožjan (Maribor, Slovenija), Halil Inalcik (Ankara, Turska), Egidio Ivetic (Padova, Italija), Silvije Jerčinović (Križevci), Karl Kaser (Graz, Austrija), Isao Koshimura (Tokio, Japan), Marino Manin (Zagreb), Christof Mauch (München, Njemačka), Kristina Milković (Zagreb), Ivan Mirnik (Zagreb), Mirjana Morosini Dominick (Washington D.C., SAD), Géza Pálffy (Budimpešta, Mađarska), Daniel Patafta (Zagreb), Hrvoje Petrić (Zagreb), Lajos Rácz (Szeged, Mađarska), Gordan Ravančić (Zagreb), Marko Šarić (Zagreb), Mladen Tomorad (Zagreb), Jaroslav Vencalek (Ostrava, Češka), Milan Vrbanus (Slavonski Brod, Zagreb), Frank Zelko (Burlington, VT, SAD), Zlata Živaković Kerže (Osijek), Ivana Žebec Šilj (Zagreb)

Prijelom / Layout:

Saša Bogadi

Za nakladnike / Journal directors:

Petra Somek, Hrvoje Petrić

ISSN 1849-0190 (Online)

ISSN 1845-5867 (Tisak)

Tisak / Print by:

Bogadigrafika, Koprivnica 2014.

Adresa uredništva / Mailing addresss:

Hrvoje Petrić (urednik)
Odsjek za povijest, Filozofski fakultet
Ivana Lučića 3, HR-10000 Zagreb
e-mail: hrvoje.petric@ffzg.hr
ili Vinka Vošickog 5, HR-48000 Koprivnica

Tiskano uz potporu Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa RH i Koprivničko-križevačke županije

Na naslovnici / Cover:

Idrija prema Valvasorovoj Topografiji Kranjske iz 1679.

Ekonomsku i ekohistoriju referiraju:

CAB Abstracts

HISTORICAL ABSTRACTS, ABC CLIO Library, Santa Barbara, California, USA

AMERICA: HISTORY AND LIFE, Washington, USA

JOURNAL OF ECONOMIC LITERATURE (JEL), Pittsburgh, USA

CENTRAL AND EASTERN ONLINE LIBRARY, Frankfurt am Main, Deutschland

ECONLIT - AMERICAN ECONOMIC ASSOCIATION, Nashville, USA